

Iskustva iz rata u Jugoslaviji moraju se analizirati na stranicama „Vojnog dela“

General-pukovnik ŽIVOTA PANIĆ

Kao novoizabrani predsednik Saveta „Vojnog dela“ zahvaljujem na ukazanom poverenju. Uključujući se u raspravu o novoj programskoj orijentaciji časopisa želim da ukažem na jednu značajnu oblast koja bi morala biti zastupljena u tematskom planu časopisa za naredni period. Radi se o potrebi da se iskustva koja smo stekli u ovom ratu, koji nam je nametnut, analiziraju i teorijski uopštavaju.

O tome je već govorilo nekoliko učesnika. Naravno, njihovi pristupi bili su veoma različiti, ali korisni i instruktivni za Redakciju i Uređivački odbor „Vojnog dela“. Tim ratom se moramo baviti sa različitim teorijskih i praktičnih aspekata. Tačna je tvrdnja, koja se ovde čula, da za taj rat nema prave teorijske klasifikacije, odnosno odrednice koja uspešno odslikava njegovu suštinu. Tačno je, takođe, da je za njegovu potpuniju ocenu potrebna nešto veća istorijska distanca i više teorijskih saznanja nego što ih sada imamo. No, valja uzeti u obzir činjenicu da opasnost od rata još nije u potpunosti prošla, iako predstoji mirovna operacija Ujedinjenih nacija. Naime, hrvatska strana stalno krši primirja i provocira sukobe, a nama iz dana u dan ginu ljudi u tim oružanim provokacijama, što ne možemo u nedogled da tolerišemo.

Opredelili smo se za pomoć Ujedinjenih nacija iz više razloga: (1) duboko smo uvereni da je mir trajni zajednički interes na našim prostorima, a u temelju naše strategije upravo je mir i njegova odbrana, a ne rat; (2) kada nam je rat bio nametnut i kada smo ga morali voditi, ostvarili smo njegove osnovne strategijske ciljeve – izbijanje na etničke granice većinskog srpskog naroda, kako bi ga odbranili od genocida šovinističke hrvatske vlasti, pa sada te ciljeve valja u miru učvrstiti i mirom odbraniti; (3) u ovim okolnostima rat nam ponajmanje odgovara, jer moramo učvrstiti svoj promenjeni geostrategijski i geopolitički položaj u novom balkanskom i evropskom okruženju, rešavati teške probleme dalje razvojne

politike u krajnje nepovoljnim uslovima i amortizovati socijalne tenzije koje su u porastu, a u Armiji sprovesti sveukupnu transformaciju i dogradnju. Za sve to je neophodan stabilan mir. Ako bismo morali ratovati, sve te naše velike obaveze ostvarile bi se teže i neizvesnije.

Kada se sve to uzme u obzir, teško se mogu razumeti mnoge podvale činjene JNA, Srbiji i ostatku Jugoslavije, prebacivanje da su izazivači ovoga rata i da se, navodno, agresivno ponašaju prema Hrvatskoj. Svet neće ili ne može da razume da se ne radi o agresiji na Hrvatsku, već o odbrani opstanka Srba koji žive na tlu Hrvatske, i to upravo od hrvatske vlasti, koja je secesijom uspostavila sopstvenu državnost, i to prevashodno ugrožavajući opstanak Srba. Zadatak naše vojne misli jeste da stalno novim činjenicama i istinama dokazuje i obrazlaže suštinu rata kako bi svetu najzad postalo jasno o čemu se radi. Bavljenje tim ratom u „Vojnom delu“ nije puko teoretisanje, već nasušna politička i strategijska potreba. Stoga ću o njemu navesti nekoliko svojih razmišljanja i sudova.

Gde bismo mogli ovaj rat da svrstamo, odnosno kojoj vrsti rata on pripada? Prvo, radi se o *unutrašnjem ratu*, sa elementima međuetničkog, verskog i građanskog rata, u kojem je jedna strana – Hrvatska – imala nameru da sprovede genocid nad srpskim narodom. Vođen je uz osetno *strano mešanje*, i to *direktno*: davanjem oružja i, čak, upućivanjem plaćenika, i *indirektno*: obaveštajno-izviđačkim i propagandno-psihološkim dejstvima i ogromnom političkom podrškom i snažnim političkim, ekonomskim i ideološkim pritiskom na Armiju, Jugoslaviju i posebno – Srbiju. Tako je jednu stranu u sukobu u svakom pogledu podržavala EZ, a druga strana – Armija, Srbija i ostatak Jugoslavije, izložena je svakodnevnim pritiscima i ucenama. Gotovo da se ne pamti da je u istoriji ratova jedna strana u sukobu bila toliko izolovana i da je iz rata izašla kao pobednica.

Prema drugim društvenim obeležjima, taj rat je bio *secesionistički i antisecesionistički*. Jedna strana u sukobu – prvo Slovenija, pa potom Hrvatska, nametnule su rat radi otcepljenja od Jugoslavije. Armija ih u tome nije sprečavala, ne želeći ulogu političkog arbitra, već se u tom ratu branila, jer je bila napadnuta, i braneći se ostvarivala dva strategijska

cilja: (1) sprečavanje nasilne secesije, i (2) zaštitu srpskog naroda od genocida. Stoga je taj rat za jugoslovensku stranu i za JNA bio *pravedan*.

Rat koji smo vodili prema osnovnim vojnotehnološkim karakteristikama bio je tipični *ograničeni rat*, i to po prostoru, snagama i sredstvima. Armija je upotrebila samo deo svojih borbenih efektivna iz nekoliko razloga: (1) vojno rukovodstvo je prvo procenilo da će lakše izaći na kraj sa protivnikom, pa je angažovalo relativno slabe snage, koje su kasnije narasle, ali su opet bile ispod armijskog optimuma; (2) upotrebili smo ograničene snage, naročito u RV i PVO, ali i u KoV kada se radi o najubojitijim sredstvima, jer smo po svaku cenu želeli da izbegnemo prekomerna rušenja i razaranja, mada su ona, na žalost, velika i mimo naše želje.

Šta je bio uzrok rata? U vezi s tim nema dileme: Slovenija i Hrvatska su htele nasilno da se otcepe od Jugoslavije, pa su izvele *oružanu pobunu* protiv države Jugoslavije i nametnule rat Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Prema tome, netačno je da je Armija agresorska, jer se ona nalazila na svojoj državnoj teritoriji, na svojim mirnodopskim lokacijama i u mirnodopskom poretku, i samo je vodila *odbrambeni*, a ne *agresivni rat*. Agresori su bili Slovenija i Hrvatska, bez obzira na to šta o tome misle oni i svetska javnost koja ih je podržala.

Kako je otpočeo rat? Armija je u *Sloveniju* – po nalogu predsednika Vlade (Predsedništvo SFRJ kao Vrhovna komanda tada nije funkcionisalo jer nije imalo predsednika) – uputila ograničeni kontingent od 1.990 vojnika da posedne granične prelaze. Očito je, dakle, da nismo imali nameru da ratujemo, već da izvedemo određeni vojno-politički i vojno-policijski zadatak. To smo i učinili za ukupno 24 časa, ali su tada TO Slovenije i paravojne formacije izvele napad na jedinice i objekte JNA. Pod pritiskom EZ, taj rat smo morali prekinuti i povući se iz Slovenije. U Hrvatskoj, sredinom avgusta, izvedena je blokada svih kasarni i vojnih objekata, uz istovremeni oružani napad na srpske krajine, gde su Srbi bili većinsko stanovništvo, pa je armija, da bi ga zaštitila morala uzvratiti.

Kakvi su bili obostrani strategijski ciljevi? *Prvo*, na strani *secesionista*. Slovenija je želela da isprovocira oružani sukob, izazove reakciju EZ i iznudi međunarodno priznanje. Taj cilj je, uz pomoć EZ, uspešno ostvaren. Cilj Hrvatske bio je

istovetan – secesija, ali je način realizacije bio drugačiji. Osnovni činilac koji je ometao secesiju bio je srpski narod, koji je u Hrvatskoj izbačen iz Ustava i proglašen za nacionalnu manjinu. Da bi taj otpor skršila, Hrvatska je kao cilj proglasila potpunu pacifikaciju srpskog naroda, a to je mogla ostvariti jedino silom oružja. Stvorila je paravojne formacije, naoružala pripadnike desnih političkih stranaka i zapretila genocidom nad srpskim narodom. Dakle, rat je bio neminovan. Vojnostrateški gledano, Hrvatska je odlučila da se brani na ivicama „kifle“. To je značilo odbranu u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, u Konavlima i Dubrovniku, i istovremeni napad na Krajinu da bi se očuvao tzv. meki trbuh hrvatske državne teritorije. Da je Hrvatska u tom sukobu postigla uspeh, omogućila bi Nemačkoj otvoreni pristup najvažnijem geostrategijskom regionu – Bliskom istoku, gde su izvorišta nafte. Znači, strateški poraz Srbije bio je unapred ukalkulisan u ratne ciljeve Hrvatske i njenih moćnih političkih mentora. Međutim, od tog cilja nije ostvaren nijedan detalj, osim što je EZ iznudila državno priznanje Hrvatske, a to nismo ni želeli da sprečimo. Jer, da je hrvatskoj vlasti bio jedini cilj državnopravno priznanje, mogla ga je ostvariti i bez rata. To je ona sasvim dobro znala, ali pošto joj to nije bio jedini cilj, rat je svesno izazvala.

Drugo, na strani oružanih snaga Jugoslavije strateški cilj je bio dvojak: (1) sprečavanje genocida nas srpskim narodom tamo gde je on bio većinski (na žalost, u velikim gradovima Srbe nismo mogli zaštititi), i (2) sprečavanje međunarodnih sukoba u Bosni i Hercegovini. Oba ta cilja su uspešno realizovana, i JNA je izbila na etničke granice srpskog naroda gde je on u većini. Sporna je ostala samo zapadna Slavonija. I tamo smo vojnički mogli doseći i zaštititi taj deo srpskog naroda, ali ne bismo mogli tamo duže opstati, jer bi se u pozadini našeg strateškog fronta nalazio prostor dubine više desetina kilometara koji naseljava većinsko hrvatsko stanovništvo, pa bismo pod pritiskom međunarodne zajednice morali taj deo fronta da napustimo.

Drugu grupu pitanja i problema u vezi s ratom koji smo bili prinuđeni da vodimo čine brojna iskustva koja smo stekli na svim nivoima: strateškom, operativnom i taktičkom. Bez sumnje, to mora da bude jedno od značajnih tematskih

uporišta našeg časopisa, kako bismo vrednovanjem tih iskustava dolazili do saznanja neophodnih za dogradnju i inoviranje naše doktrine i ratne veštine uopšte.

Kao neposredni učesnik u tim borbenim dejstvima, siguran sam da su u ovom ratu naša vojna teorija i praksa, posebno u oblasti taktike i donekle operatike, obogaćeni značajnim novim iskustvima i saznanjima. Pošto su hrvatske paravojne formacije želele da nam nametnu najraznovrsnije oblike borbenih dejstava uz nastojanje da razviju intenzivna dejstva i razvuku naše snage na celoj teritoriji, uz primenu najperfidnijih varki i krajnje brutalnih postupaka, stiče se utisak da su borbena iskustva koja smo stekli prevazišla neke postavke koncepcije naše odbrane.

Pripreme neprijatelja za oružanu borbu, posebno priprema i uređenje teritorije, počele su znatno pre rata, pod vidom priprema za opštenarodnu odbranu, ali su usmeravane za borbena dejstva protiv JNA. Sva naseljena mesta sa pretežno hrvatskim stanovništvom pripremljena su za odsudnu odbranu utvrđivanjem na najvišem stepenu, sa uređenjem čvorišta i otpornih tačaka, a potom su posednuti delovi naseljenih mesta. Važnije saobraćajnice i prilazi masovno su zaprečavani kombinovanjem protivpešadijskih i protivtenkovskih mina i raznovrsnih prepreka. Organizovana je kružna odbrana naseljenih mesta i utvrđenih objekata, a neprijatelj je u uporišta dovodio taoce (Srbe i pripadnike JNA) i isturao ih kao „živu barikadu“.

U borbenim dejstvima neprijatelja dominirale su relativno samostalne odbrambene borbe, s osloncem na naseljena mesta, kao i diverzantsko-terorističke akcije u našoj pozadini, te prepadna dejstva manjih sastava u dubljoj pozadini naših snaga. Veoma vešto su koristili vatru iz snajperskog oružja, od koje smo pretrpeli najviše gubitaka.

Za protivoklopnu borbu na malim daljinama neprijatelj je masovno koristio ručne bacače domaće i strane proizvodnje, protivtenkovske mine i flaše sa zapaljivom tečnošću, a na srednjim daljinama protivoklopne vođene rakete, uz efikasnu primenu mera protivoklopnog obezbeđenja, izviđanja, javljanja i obaveštavanja o svim pokretima naših oklopno-mehanizovanih jedinica. Masovnim zaprečavanjem ostvarivali su stabilnost i sigurnost odbrane, a minama iznenađenja i improvi-

zovanim eksplozivnim napravama nanosili su nam gubitke i stvarali psihozu nesigurnosti kod naših snaga. Minobacačima, koje su postavljali na motorna vozila, ostvarivali su efikasnu vatrenu podršku. Uspešno su koristili radioamaterske veze i savremena sredstva za uspostavljanje i održavanje veza. Koristili su sve oblike intenzivnih propagandno-psiholoških dejstava i nisu poštovali nikakvu etiku, niti međunarodne konvencije.

U takvim uslovima došli su do izražaja brojni taktički postupci i borbene taktičke radnje vojnika, starešina, komandi i jedinica JNA o kojima naša vojna teorija nije imala dovoljno saznanja, a koji su postali veoma korisni. Naša vojna misao i vojno školstvo nisu se bavili problemima vođenja oružane borbe u uslovima separatističkog, genocidnog i nacionalistički agresivnog rata. Stoga, novostečena saznanja treba uopštavati u teoriji ratne veštine i nastavnim planovima i programima obuke i vaspitanja komandi, jedinica i starešina naših oružanih snaga.

Prvenstveno, radi se o izvođenju borbenih dejstava sa distance upotrebom artiljerijskih i oklopno-mehanizovanih jedinica, uz korišćenje prirodnih karakteristika zemljišta na kome se izvode borbena dejstva. Vatrenim dejstvima sa distance ostvarivan je značajan efekat po objektima napada i stvarani su uslovi za angažovanje pešadije, koja nije u svim borbenim situacijama u potpunosti obavila zadatak, što se mora uzeti u obzir prilikom neminovnih organizacijsko-formacijskih promena. Napad na naseljena mesta oklopnim borbennim sredstvima bez jačih pešadijskih sastava i ovom prilikom se pokazao kao nedovoljno efikasan. U borbama za oslobađanje Vukovara i Borova najuspešnije dejstvo su ostvarivale jurišne grupe, iza kojih je išla manja pešadijska jedinica, sa osnovnim zadatkom pretresa i čišćenja prostora. Potvrdilo se da se tenkovi u naseljenim mestima mogu upotrebljavati samo uz pešadiju osposobljenu za praćenje, osmatranje, sadejstvo, izviđanje, otkrivanje prepreka i pravljenje prolaza, juriš, odbijanje protivnapada i borbu u specifičnim uslovima. Znači, trebalo je znanja stečena u školama i na vežbovnim aktivnostima samo sprovesti u praksi.

Takođe, mnogo je pokazatelja da smo se rano odrekli nekih sistema naoružanja i vojne opreme. U odbrani vojnih

objekata, a posebno kasarni, stečena su nova saznanja, koja treba teorijski oblikovati, a najznačajnija iskustva odmah primeniti u dogradnji organizacijsko-formacijske strukture taktičkih jedinica i prilikom inoviranja ratne veštine na taktičkom nivou.

Kada se radi o vremenu i prostoru, kao značajnim činiocima oružane borbe, takođe smo stekli nova iskustva. Prostor u kojem su u najvećem delu izvođena borbena dejstva, pre svega ravnica, kanalisao je kretanje oklopno-mehanizovanih jedinica postojećim putevima. Intenzivno protivoklopno zaprečavanje mogućih pravaca našeg nastupanja, kanali pored puteva, raskvašen teren i vegetacija uticali su na manevarske i borbene sposobnosti oklopnih jedinica i neprijatelju omogućili dejstvo sa bliskih odstojanja. U ravnici, za razliku od brdsko-planinskog i manevarskog zemljišta, otežano je osmatranje, praćenje borbenih dejstava i uočavanje ciljeva. Zbog toga, borbena dejstva i u ravnici zahtevaju veću samoinicijativu i snalažljivost starešina, posebno komandira vodova i četa, čemu vojnoteorijska misao ubuduće mora posvetiti više pažnje.

Vatra artiljerijskih jedinica bila je veoma značajna u smanjenju borbene vrednosti neprijateljevih snaga. Potreba za rušenjem, kao vrstom vatre, zahtevala je vertikalno gađanje oruđima većeg kalibra. Stečena su i nova, veoma značajna iskustva u rukovanju vatrom po ciljevima u neposrednoj blizini naših jedinica, kao i u zaštiti sopstvenih snaga od artiljerijske vatre protivnika.

Međutim, u ovom ratu stekli smo i neka negativna iskustva, koja su prvenstveno vezana za nedostatak ljudstva. Popuna jedinica rezervnim sastavom i način njihovog obučavanja, kao i slabosti u sistemu izvršenja mobilizacije, posebno u početnom periodu rata, negativno su se odrazili na ukupnu borbenu sposobnost jedinica. Takođe, antiarmijsko i defetističko delovanje pojedinih političkih stranaka uticalo je na smanjenje odziva vojnih obveznika čak i u sredinama u kojima je takva pojava bila nezamisliva, što je za nas bilo neprijatno iznenađenje.

Negativnih iskustava imali smo i sa uvođenjem u borbu novih jedinica, nekontrolisanim formiranjem taktičkih grupa, sistemom obučavanja novoformiranih jedinica, komandova-

njem jedinicama iz kancelarija, umesto sa samog bojišta i iz borbenog rasporeda, otvaranjem neosmatranih artiljerijskih vatri, nedovoljnom kontrolom i pomoći jedinicama drugog ešelona i rezervi, nepreciznim izdavanjem zadataka potčinjenima i sadejstvom između jedinica taktičkog nivoa.

U ovaj rat smo ušli i bez potrebnih iskustava u vođenju psihološko-propagandnih dejstava (organizacijski i kadrovski), a taj segment ratovanja se ne sme potceniti, jer to može imati ozbiljne posledice u mnogim oblastima značajnim za oružane snage i odbranu zemlje u celini.

Sva iskustva i saznanja do kojih smo došli, nesumnjivo, izuzetno su značajna za dalje oblikovanje vojnoteorijske misli, čemu i „Vojno delo“, kao naš jedini opštevojni teorijski časopis, mora doprineti. Smatram, stoga, da se u novom orijentacionom tematskom planu „Vojnog dela“, pored ostalog, iskustvima iz ovog rata mora dati poseban značaj.

Iskustva iz dejstava Ratnog vazduhoplovstva u ovom ratu su pozitivna. Taj vid naših oružanih snaga dejstvovao je profesionalno i na visokom vojnostručnom nivou. Ako je bilo grešaka, one su, pre svega, bile posledica neodlučnosti u Vrhovnoj komandi u pogledu angažovanja avijacije i njenog čestog zaustavljanja u akcijama. Vazduhoplovstvo je uspešno izvelo izolaciju bojišta i efikasno sprečavalo dovođenje neprijateljskih snaga i novih sredstava iz dubine ka frontu. Takođe, obaveštajnoizviđačka aktivnost vazduhoplovstva bila je efikasna: avijacija je na vreme otkrivala ciljeve i o tome obaveštavala Kopnenu vojsku i uspešno dejstvovala po tim ciljevima. Međutim, stiče se utisak da je neprijatelj o nekim akcijama Ratnog vazduhoplovstva bio unapred obaveštavan što je uticalo na efekat dejstava po ciljevima.

Avijacija je dejstvovala iz niskog leta da bi mogla precizno da pogađa ciljeve i tako izbegne prekomerna rušenja i razaranja. Zbog toga je bila izložena masovnoj vatri protivavionskih oruđa neprijatelja, što je uslovalo povećani broj obaranja i oštećenja vazduhoplova. To smo mogli izbeći, ali uz upotrebu moćnih ubojnih sredstava za tučenje prostornih ciljeva. U tom slučaju, razaranja bi bila ogromna a naši gubici u Ratnom vazduhoplovstvu znatno manji. Izabrali smo za nas teži i opasniji, ali časniji model dejstva avijacije.

Sadejstvo između Ratnog vazduhoplovstva i Kopnene vojske bilo je dobro organizovano, ali KoV nije mogla da koristi dejstva avijacije jer je prema odluci Vrhovne komande bila vezana za liniju fronta i nije joj bilo dozvoljeno da ide u dublje prodore oklopno-mehanizovanim klinovima. Otuda smatram neprimerenim neke kritike u vezi s dejstvom avijacije i oklopno-mehanizovanih sastava. Naime, treba shvatiti da KoV nije mogla niti smela dalje od sadašnje linije fronta, koju je Vrhovna komanda označila kao vojnostrategijski cilj rata.

Kada se sagledaju iskustva iz ovog rata, pre svega negativna, valja uzeti u obzir činjenicu da je JNA praktično ostala bez države, da su je izdali članovi Vrhovne komande iz Slovenije, Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine, i da je protiv nje radio savezni premijer, sa brojnim saveznim ministrima i funkcionerima, i to već duže vreme. Strani analitičari su nam prognozirali brzi krah i poraz, a mi smo, uprkos svim objektivnim prognozama, rat uspešno priveli kraju, kao i ostvarenje njegovog strategijskog cilja. U međuvremenu, stekli smo velika i brojna iskustva, koja ćemo proučavati i primenjivati u eventualnom ratu, ukoliko nam ponovo bude nametnut.

Eto, to su bile moje sugestije u vezi s programskom orijentacijom časopisa „Vojno delo“ u naredne dve godine. Nadam se da će časopis, kao i do sada, uvažavajući predloge koji su se ovom prilikom čuli, biti u stanju da doprinese unapređenju naše vojne doktrine i prakse.

Na kraju, čestitam ovogodišnjem dobitniku Nagrade „Vojno delo“, profesoru dr Živojinu Rakočeviću, sa željom da nastavi da traga za novim sponama između vlastitog intelektualnog angažmana i vojnonaučnog pristupa koji je „Vojno delo“ oduvek negovalo. To je, istovremeno, prilika da izrazim želju Saveta „Vojnog dela“, njegove redakcije i Uređivačkog odbora da i ubuduće sarađuje sa eminentnim naučnim radnicima iz različitih oblasti, što će doprineti ugledu i kvalitetu časopisa i proširiti krug saradnika i čitalaca. „Vojno delo“ je i do sada u tom pogledu bilo primer za ugled, jer je okupljanjem najšireg kruga saradnika, intelektualaca različitih profila, pa i političkih uverenja, putem tribina i tematskih brojeva, obogatilo programsku orijentaciju u prošlom dvogodišnjem periodu. Želim, kao novoizabrani predsednik Saveta časopisa, da nam takva orijentacija bude i ubuduće.